

İskandinavya'nın Bilim Diplomasisindeki Rolü: Nobel Ödülleri Örneği¹

Yeliz Kulalı Martin

Dr. Öğr. Üyesi

ykulali@gsu.edu.tr

Galatasaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Uluslararası İlişkiler Bölümü

ORCID: 0000-0003-1548-029X

Abstract

Scandinavia's Role in Science Diplomacy: The Case of Nobel Prizes

The science diplomacy field has expanded in the 2000s, parallel with the technological progress, the growing diversity of the international actors, and the progressive weakening of borders through the globalization process. This field appears to be important to the Scandinavians because of their role in the international system. Norway, Sweden, and Denmark have the particularity of adopting soft power tactics in their foreign policy strategy. Furthermore, these States aspire to become the leaders or the brand countries of these subjects in the international system. Sweden and Norway value science by awarding the Nobel prize since 1901 by their political actors or NGOs. Renowned as an eminent distinction in the international plan, the Nobel prize is also subject to wide criticism. In this study, firstly, science diplomacy, as well as the particularities of the foreign policy of Scandinavian countries are treated. Secondly, the contributions of the Nobel prize in science diplomacy are discussed. The reactions, positive or negative, to the awarding of the Nobel prizes have been examined by a descriptive method. A deductive method has been adopted all along with the study. With the results, it is aimed to contribute to the scientific field on the approach of Northern Europe to science diplomacy.

keywords: *Scandinavian region, new science diplomacy, soft power, Nobel prize, country branding*

---

¹ 18 Aralık 2019 tarihinde gerçekleştirilen Galatasaray Üniversitesi Stratejik İletişim Yönetimi Konferansları (GSÜStrat) II: "Yeni Kamu Diplomasisi: Diyalog ve İlişki İnşaa Etme" başlıklı ulusal konferansta sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Résumé

Le rôle de la Scandinavie dans la diplomatie scientifique: le cas des prix Nobel

Le champs de la Diplomatie Scientifique s'est accéléré dans les années 2000 parallèlement aux progrès technologiques, à la diversité grandissante des acteurs internationaux et à l'atténuation progressive des frontières au travers du processus de mondialisation. Ce champs a une importance particulière pour les scandinaves en raison de leur rôle dans le système international. La Norvège, la Suède et le Danemark ont pour particularité d'avoir adopté dans leur stratégie de politique étrangère des outils de soft power. Plus encore, ces Etats ont pour ambition de devenir des leaders ou brand countries dans le système international sur ces thèmes. La Suède et la Norvège valorisent la science à travers l'attribution du prix Nobel depuis 1901 via leurs acteurs étatiques et les ONG. Reconnue comme une éminente distinction scientifique à l'échelle internationale, le prix Nobel est le sujet à diverses critiques. Dans la partie théorique de ce travail, la diplomatie scientifique ainsi que les spécificités de la politique étrangère des pays scandinaves ont d'abord été abordés. Les contributions du prix Nobel au champs de la diplomatie scientifique sont discutées dans un second temps. Les réactions, tant positives que négatives, à l'attribution des prix Nobel sont traités à travers une méthode descriptive. Une méthode déductive a quant à elle été adoptée tout au long de ce travail. Le présent travail a visé à traiter du sujet de la Diplomatie Scientifique sous le prisme de la politique étrangère des Etats de la région d'Europe du Nord.

mots-clés: Région Scandinave, la nouvelle diplomatie scientifique, soft power, le prix Nobel, country branding

Öz

Bilim diplomasisi, teknolojik gelişmeler, uluslararası sistemdeki aktör çeşitliliği ve sınırların giderek daha şeffaf hale gelmesiyle 2000'li yıllardan itibaren hız kazanmıştır. İskandinavlar için bu alan, özellikle uluslararası sistemdeki rolleri anlamında önemlidir. Genelde dış politikalarında yumuşak güç (soft power) araçlarını kullanan Norveç, İsveç ve Danimarka, bu alanlarda lider ya da ülke markası olma amacı gütmektedirler. Norveç ve İsveç, çeşitli sivil toplum kuruluşları ve devlet içi aktörler aracılığıyla 1901'den günümüze bilimin ödüllendirilmesini Nobel Ödül Töreni aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Ödül töreni, çeşitli bilim dallarına ve eserlere uluslararası ilgi yaratmakla beraber, çeşitli sebeplerden dolayı birçok eleştiri toplamaktadır. Çalışmada bilim diplomasisinin çağımızda geldiği nokta ve İskandinav genel dış politika hedefleri belirtilerek teorik çerçeve belirlenmiş, daha sonra Nobel ödüllerinin bilim diplomasisine sağladığı katkılar tartışılmıştır. İskandinav imajına pozitif rolü olduğu kadar negatif rolü de olan törenle ilgili tanımlayıcı (deskriptif) bir araştırma yapılmıştır. Çalışmanın bütününde tümdengelim yöntemi kullanılmıştır. Varılan sonuçlarla, Kuzey Avrupa coğrafyasının bilim diplomasisine yaklaşımı konusunda bilimsel alana katkı sağlanması amaçlanmıştır.

anahtar kelimeler: İskandinav coğrafyası, yeni bilim diplomasisi, yumuşak güç, Nobel ödülleri, ülke markası

Giriş

Yeni kamu diplomasisinin önemli modellerinden biri, sosyal bilimler ve fen bilimlerini ortak paydada buluşturan bilim diplomasisidir. Yeni gelişen bir kavram olmakla beraber, günümüzde bilim diplomasisi, yeni kamu diplomasisinde olduğu gibi çağın getirilerine göre şekillenmekte, sadece devletin yabancı halklara yönelik stratejilerini değil, hükümet dışı taraflarla olan etkileşimini de artırmaya yönelmektedir. İnternet ve teknolojinin hızlı bir şekilde yaygınlaşması, dünyanın her yerine ulaşımın kolaylaşması, 7 gün 24 saat canlı haber akışı, sivil toplum kuruluşları, sosyal medya ve özel şirketlerin yükselişi bilim diplomasisi kavramına da farklı bir boyut kazandırmıştır (Lord, 2007, s.769). Bu çerçevede bilim, devlet, devlet dışı aktörler ve toplum arasındaki bu ilişkiyi yeni bilim diplomasisi (Lord, 2007, s.770) olarak nitelendirmek yerinde olacaktır.

Nobel 2003 Kimya ödülü sahibi ABD'li Prof. Peter Agre, kazandığı bu ödülün ardından yaptığı açıklamada bilimin dünyadaki kapıları nasıl açtığı ve bu sayede ülkelerin nasıl ortak paydada buluşabildiklerinden bahsetmiştir. Bu çerçevede bilim diplomasisine olan inancını da belirten Agre, bilim ve bilim için düzenlenen çeşitli aktivitelerin uluslararası alanda iş birliği sağladığına ve uluslararası sistemdeki aktörler için sosyal bir çaba olduğuna da değinmiştir (West, 2016, s.153). Peter Agre, Ekim 2019 itibarıyla çeşitli ders ve seminerlere katılmak amacıyla geldiği Türkiye'nin, bilim ve bilim diplomasisi alanlarındaki başarılarından da sıklıkla bahsetmektedir.²

Agre'nin sözlerinden hareketle bilim diplomasisi kavramından kısaca bahsetmek yerinde olacaktır. Bilim diplomasisi alanında uzun süredir araştırmalar yapan Royal Society ve AAAS (American Association for the Advancement of Science) bilim diplomasisinin önemini üç özelliği ile açıklar; dış politika konusundaki hedeflerin bilim aracılığı ile gerçekleştirilmesi, uluslararası bilimsel iş birliğinin kolaylaştırılması ve devletlerarası ilişkilerin geliştirilmesi için bilimsel iş birliğinin artırılması (Ruffini, 2018, s.102). Bu çerçevede, sağlık, teknoloji, enerji gibi birçok sektörde dönüm noktaları yaratan bilimsel buluşlar ya da eserler, sadece bu konularda başarı sağlayan bilim adamları ya da akademisyenler açısından değil, devletler için de büyük önem arz etmektedir.

Sayılan bu üç özellik, alanla ilgili üç temel kavramı da ortaya çıkarır; - bilim için diplomasi (diplomacy for science) - diplomasi için bilim (science for diplomacy), - diplomasinin içinde bilim (science in diplomacy) (Ruffini, 2018, s.102). Bilim için diplomasi kavramı, devletlerin bilim adamlarını yurtdışında görevlendirmesi ya da hükümetlerarası bilimsel iş birliği çalışmaları ile açıklanır. ITER (International Thermonuclear Experimental Reactor) bu alana örnek olarak gösterilir. Diğer bir örnek büyükelçiliklerin yabancı öğrencilerin ya da araştırmacıların eğitimi için sağ-

2 Erişim (30.01.2020): <http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/odtu-bilim-komitesine-nobelli-transfer-41362861>

ladığı burslardır. Genç akademisyen ya da bilim adamları, burslar sayesinde hem vizyon geliştirmekte hem de kendi ülkelerini başka bir ülkede temsil etmektedir (Ruffini, 2019, s.69). Diploması için bilim ise, kısaca bilimin diplomatik araç olarak kullanılması olarak özetlenebilir. Soğuk Savaş zamanındaki iki kutuplu sisteme rağmen Amerikalı ve Sovyet bilim adamlarının karşılıklı olarak ülke ziyaretlerine devam etmesi bu kategoriye örnek olarak gösterilir. Hatta bilim adamlarının bu dönemde iki blok arasındaki gerilimin düşmesi konusunda arabuluculuk rolü üstlendiğinden dahi bahsedilmektedir. (Ruffini, 2019, s.70). Son olarak, diplomasinin içinde bilim kavramı, güvenlik, sağlık, çevre gibi belirli konularda diplomatların ve bilim adamlarının beraber çalışması olarak özetlenir. IPBES (Intergovernmental Science Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services) bu alana örnek olarak gösterilir (Ruffini, 2019, s.70). Bu temel kavramlara aktör olarak hükümet dışı olan taraflarla etkileşimin de eklenmesi, yeni bilim diplomasisi kavramını ön plana çıkarır.

İskandinav ülkeleri geleneksel dış politikalarında yumuşak güç, uluslararası iş birliği, diploması gibi kavramları ön plana çıkararak, uluslararası sistemde girişimcilik ve arabuluculuk konularında aktif rol üstlenmeyi hedeflemektedir (Ingebritsen, 2006, s.11). Bir ülkenin yumuşak gücü, kültürel kaynaklarına, değerlerine ve politikalarına dayanır. Başkalarının tercihlerini şekillendirme ve istenilen çıktılar elde etme amacıyla zorlama yerine görüş alışverişi yöntemini kullanan aktörler için yumuşak güç, sadece bir etki değil, bir etki kaynağı olarak tanımlanır (Nye, 2008, ss.94-95).

Öte yandan, 2000'li yıllardan itibaren literatürde daha sık karşımıza çıkan akıllı güç (smart power), uluslararası sistemde yer alan aktörlerin yumuşak ve sert güç (hard power) unsurlarını birlikte kullanabilme yetisine dayanmaktadır. Kamu diplomasisi, akıllı güç açısından önemli bir araçtır; ancak bu diplomasinin aktörler arasında karşılıklı güven ilişkisi kurabilmesi, buna ilaveten sivil toplum rolünü ön plana çıkarabilme özelliği yumuşak güç üretebilme kapasitesinden gelir (Nye, 2008, s.94). İskandinav ülkeleri, yumuşak güç kavramı üzerine inşa edilmiş olan kamu diplomasisi için günümüzde uygun bir saha araştırması özelliği taşır. Kamu diplomasisinin alt kollarından biri olan bilim diplomasisi konusunda bu bölgenin incelenmesi literatür açısından faydalı olacaktır. Ayrıca uluslararası sistemde gelişmekte olan ülke markalama (country branding) kavramı konusunda yapılan birçok araştırmada da İskandinav ülkeleri çoğu zaman örnek olarak gösterilmektedir.

İskandinavya'nın dünya çapında bir yumuşak güç ya da marka olmaya çalışma yöntemlerinden biri Nobel ödülleri olarak kabul edilir (Ingebritsen, 2006, s.14). Edebiyat, ekonomi, tıp, fizik, kimya ve barış alanlarında başarı elde etmiş insanları ödüllendiren tören, günümüzde sadece İskandinavya'nın uluslararası sistemde üstlenmek istediği rolü gösterme konusunda değil, bilim diplomasisi anlamında da önemli bir etkinliktir ve tüm dünyada tanınmaktadır.

Bu çerçevede çalışmada; "Nobel ödülleri, İskandinav coğrafyasının bilim diplomasisi hedeflerinde nasıl bir yer tutmaktadır?"; "Törenin düzenlenmesi böl-

genin dış politika hedefleri, yumuşak güç konusunda lider olma ya da ülke markası olma çabaları ile ne kadar bağdaşmaktadır?"; "Verilen ödüllerin İskandinav imajı üzerinde pozitif ve negatif rolü nedir?" gibi sorulara yanıt aranacaktır. Bu amaçla, öncelikle İskandinav ülkelerinin genel dış politika hedeflerine yer verilecek, teorik çerçeve tamamlandıktan sonra, her sene Stockholm'de verilen Nobel ödüllerinin bu ülkelerin imajı üzerindeki rolü tartışılacaktır.

Güçlü bir yumuşak güç³ bölgesi: İskandinav coğrafyası

Tarihsel ve coğrafi olarak bakıldığında İskandinavya'yı oluşturan ülkeler Danimarka, İsveç ve Norveç'tir (Hilson, 2015, s.11). Bu devletlerle sınırladığımız İskandinav coğrafyası günümüzde aslında İzlanda ve Finlandiya'nın da bu gruba katılmasıyla Nordik beşlisi⁴ olarak anılır. Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren Kuzey Avrupa coğrafyasının bu şekilde anılmasındaki temel sebep, bu beş ülke arasındaki bağın kuvvetinden ileri gelir. Küçük ya da orta ölçekli sayılabilecek bu devletler tarihsel bağlarından da güç olarak, uluslararası sistemde genelde beraber hareket etmekte ve ulusal kimliklerinden ziyade bölgesel kimliklerini çoğu zaman ön planda tutmaktadır. (Nedergaard ve Wivel, 2018, s.6). Söz gelimi Danimarka ya da Finlandiya'da vatandaşlara kimliklerini tanımlama konusunda soru sorulsa, kendini önce Dan ya da Fin olarak ifade edenler olmakla beraber, halkın bir kısmı da kendini öncelikli olarak İskandinav ya da Nordik olarak ifade edebilmektedir. Kendini bu şekilde bölgesel kimliği üzerinden tanımlama hali, Geschichtsregion (tarih bölgesi) kavramıyla açıklanmıştır. Bu kavrama göre, bu beş ülkenin geçmişi ve coğrafi özellikleri o kadar birbiriyile bütünleşmiştir ki, sınırları içinde yaşayan toplum ya da yöneticiler düzeyinde ortak bir bakış açısı geliştiği söylenmektedir. Kavram, siyasi coğrafya kuramcıları tarafından da kullanılmakta ve İskandinavların nerdeyse her konuda beraber karar alma eğilimlerini bu şekilde açıklanmaktadır. (Hilson, 2015, s.15) Bu bölgesel birlik, Kuzey ülkeleriyle ilgili aynı kıtada yer aldığı çoğu Avrupa ülkesinden farklı bir izlenim vermekte, uluslararası sistemden ya da içinde buldukları kıtadan daha uzak, hatta kopuk bir imaj çizmektedir.

Genelde beraber hareket eden İskandinav bölgesinin bilim diplomasisi alanında ne derece rolü bulunduğu ve bu ülkeler tarafından verilen Nobel ödüllerinin bu alana katkı sağlayıp sağlamadığının belirlenebilmesi için öncelikle bu bölümde bu ülkelerin uluslararası sistemdeki genel imajı ve dış politika hedeflerinden bahsetmek yerinde olacaktır. Çizilen bu imaj ve dış politika hedefleri, çalışmanın saha araştırmasını oluşturan Nobel ödüllerinin, bu hedeflere ulaşma konusunda araç olup olmadığı üzerinde sonuçlara varılmasını kolaylaştıracaktır.

3 Yumuşak güç (soft power) konusunda detaylı bilgi için bkz: Joseph S. Nye, Jr., "Soft Power", Foreign Policy, 80, 1990, ss.153-171.

4 Çalışmada Nordik beşlisinin değil, İskandinav coğrafyasını oluşturan üç devletin yer alma sebebi Nobel Ödülleri tarihinin İsveç ve Norveç'e bağlı olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak, İskandinav ülkelerini oluşturan bu üç ülke dış politikada karar alma ve uluslararası sistemdeki imajları ile hedefleri konusunda genelde diğer iki ülkeyle beraber hareket ettikleri için çalışmada yer yer genel bir Kuzey ya da Nordik profili çizilmiştir.

Giriş kısmında bahsedildiği üzere İskandinav ülkelerinin genel eğilimleri yumuşak güç, uluslararası iş birliği, diplomasi gibi kavramları ön plana çıkararak, uluslararası sistemde girişimcilik ve arabuluculuk konularında aktif rol üstlenme üzerine kuruludur. Aynı zamanda bu coğrafyadaki ülkeler için dünya çapında ülke markası olmak da öncelikler arasındadır. Bu hedefler ya da eğilimler, bölgedeki devletlerin uluslararası hukuka göre genelde küçük ya da orta-ölçekli devlet olarak kategorize edilmesiyle açıklanabilir. Uluslararası hukuka ve uluslararası ilişkiler disiplinine göre artık zayıf güç anlamını yitiren küçük devlet kavramı, nicel (yü-zölçümü, nüfus oranı vs.) ya da niteliksel (algı unsuru, kendi kendini tanımlama (auto-identification), başka aktöre bağımlılık vs.) kriterlere göre yapılmaktadır (Tür ve Salık, 2017, s.7). Niceliksel ve niteliksel çeşitli kıstaslar göz önüne alındığında, Kuzey Avrupa coğrafyasındaki bu ülkeler belki de sadece İsveç istisna olmak üzere genelde küçük devlet olarak sınıflandırılır (Larsen, 2005, s.15; Steinmetz ve Wivel, 2010, s.199; Jesse ve Dreyer, 2016, s.105).

Bu noktada belirtilmesi gereken esas husus, uluslararası sistemde küçük devlet olarak nitelendirilebilecek ülkelerin genel dış politika eğilimlerinin de yumuşak güç kavramına odaklanmasıdır. Küçük devlet teorisi üzerine uzmanlaşmış Jeanne A.K. Hey, çalışmalarında bu tip devletlerin dış politika tercihlerini şu şekilde sıralar;

Dünya meselelerine düşük bir katılım düzeyi sergilemek, -Dış politika konularına dar bir kapsam ayırmak, -Dış politika davranışlarını kendi coğrafi alanlarına sınırlamak, -Diplomatik ve ekonomik ilişkileri dış politika aracı olarak kullanmayı askeri araçlara tercih etmek, -Uluslararası hukuk, uluslararası normlar ve diğer ahlaki değerlere vurgu yapmak, -Uluslararası anlaşmalara önem vererek olabildiğince uluslararası örgütlere katılmak, -Nötr roller tercih etmek, - Büyük güçlere güvenlik, kaynaklar ve ortaklıklar konusunda güvenmek, - İşbirliğini hedefleyip, çatışmadan kaçınmak, - Fiziki ve siyasal güvenliği sağlamak ve hayatta kalabilmek için oransız dış politika harcamaları yapmak (2003, s.5).

Genelleme olarak kabul edilen ancak ikilemlerle dolu bu kıstasları Kuzey Avrupa coğrafyasına uyarladığımızda, diplomatik ve ekonomik araçların askeri araçlara tercih edilmesi, uluslararası hukuk ve uluslararası normların kullanımına özen gösterilmesi yumuşak güç ve diplomasi kavramlarına örnek alınabilecekken, diğer yandan genelde nötr rollerin tercih edilmesi ve uluslararası iş birliğinin hedeflenmesi kıstasları da çalışmanın ikinci kısmında ele alınan Nobel Ödülleri örneğine uyarlanabilmektedir.

Hey'in belirlediği kıstaslardan yumuşak güç konusuyla ilgili öne çıkan kavramlardan biri Karl Deutsch'un Güvenlik toplumu teorisidir. Uluslararası ilişkileri perspektifinden bakıldığında teori, Kuzey Avrupa bölgesel iş birliğine uyarlanmıştır. 1814'ten beri sıcak bir çatışmanın yaşanmadığı bölge için güvenlik toplumu modeli, sadece çatışma olmaması sebebiyle değil, karşılıklı değerlerin ve beraberliğin bütün toplum tarafından kabul edildiği bir bütünleşme duygusu varolduğu için de kullanı-

lır. Beraber hareket etme eğilimi, kuzeyde yoğunlaşmış bir toplumsal bütünleşme duygusudur (Hilson, 2015, s.130). Savaş ya da sıcak çatışmanın olmaması, bu devletlerin ve toplumlarının hızla modernleşmesine katkı sağlamış ve zamanla savaşın giderek daha da düşünülemez bir olay olmasına yol açmıştır (Ingebritsen, 2006, s.12). Güvenlik toplumu teorisi açısından bakıldığında İskandinav coğrafyasının bir yumuşak güç bölgesi olması doğal karşılanır; zira geçmişten günümüze kültürleri ve bütünleşme süreçleri sert güç araçlarının gelişmesinden çok yumuşak güç araçlarının kullanımına yoğunlaşmıştır. Bölge içinde 19. yüzyıldan beri sıcak çatışmanın olmaması, dış politikalarında da genel anlamda bu hedefe odaklanmalarına vesile olmuştur. Diplomatik araçların bu ülkeler tarafından çeşitli devletlerarası anlaşmazlıklarda öncelikli olarak kullanılması bu teoriyle uyumlu bir örnektir.

Diğer yandan, iş birliği ölçütü de küçük devlet teorisi ve İskandinav ülkelerinin dış politika tercihlerine uyarlanabilecekler arasındadır. Bu konuda güncel önemli bir örnek, Norveç'in uluslararası iş birliği sağlama konusunda attığı önemli bir adım olan Svalbard tohum-arşiv deposu uygulamasıdır. 2008 yılında açılan tohum deposu ya da bankası, günümüzde dünyadan yaklaşık yüz-yirmi ülkenin katılım sağladığı dünyanın en büyük tohum arşividir. Küresel ısınma, nükleer savaş riski, doğal afetler gibi olayların vereceği yıkıma karşı koruma amacıyla, devletlerin, topraklarında yetişen bitki, sebze, meyvelerin tohum örnekleri, Norveç'e ait Svalbard takımadasının içinde yer alan Spitsbergen adasında depolanmaktadır.⁵ Maliyeti tamamen Norveç'e ait olan girişim, sadece İskandinavların uluslararası iş birliği konusunda attığı önemli bir adım değil, örneğin Kuzey Kore ve Güney Kore'nin de içinde yer aldığı belki de tek uluslararası iş birliği örneği olarak gösterilir.⁶

Nordiklerin girişimcilik ve arabuluculuk hedefleri üzerinde duran uzmanlardan biri Christine Ingebritsen'dir. Ingebritsen, Kuzey Avrupa ülkelerini moral süperpower (ahlaki süpergüç) olarak tanımlayan uzmanlardandır. (Ingebritsen, 2006, s.2) Küresel çapta bu rolü üstlenen ülkeler için uluslararası örgütlerde aktif rol almak, ikili ya da çok taraflı krizlerde arabuluculuk rolü üstlenmek, insan hakları ve uluslararası hukuk normlarını ön plana çıkarmak ve uluslararası iş birliği yapılabilecek projelerde girişimci davranmak büyük önem taşır. Küresel ajandalarında Birleşmiş Milletler'de (BM) aktif rol üstlenmek, Svalbard tohum deposu, İsrail-Filistin meselesinde Norveç'in aktif arabuluculuk rolü üstlenmesi, Arktik Konseyi'nin kurulması, küresel silahlanmanın azaltılması gibi konular yer alan İskandinavlar, Ingebritsen'e göre ahlaki süpergüç olmaya en yakın adaylardır. (Ingebritsen, 2006, ss.12-14)

Bu bölümde değinilmesi gereken diğer bir konu, bölgedeki ülkelerin yukarıdaki hedeflerin bir sonucu olarak uluslararası sistemde ülke markası olma çabalarıdır. Ülke markalama ya da uluslararası markalaşma konusu artık sadece ekonomi ya da ticaret alanları için değil, uluslararası ilişkiler, kamu diplomasisi gibi sosyal bilim alanlarında da oldukça bahsi geçen bir konudur. Kuzey Avrupa bölgesinin uluslararası sistemde marka olma çabaları dış politika, ekonomi, sanat gibi birçok

5 Erişim (18.03.2020): <https://www.britannica.com/topic/Svalbard-Global-Seed-Vault>

6 Erişim (18.03.2020): www.time.com/doomsday-vault

alandaki oluşturulan Nordik Model'in bir ileri safhası olarak planlanmış, 1971'den beri bölgedeki beş ülkenin ve Aland, Faroe adaları ile Grönland'ın dahil olmasıyla hükümetlerarası resmi bir girişime dönüşmüştür. Bu çerçevede, çalışmanın yukarıdaki kısmında ele aldığımız bütün dış politika eğilimleri ve hedefleri, bölgesel iş birliğinden uluslararası sistemde bir ülke markası / bölge markası olma yolunda evrilmiştir. Markalaşma yolunda öncelikli alanlar sanat, kültür, çevre, teknoloji, sürdürülebilirlik, inovasyon, çocuk hakları vb. olarak belirlenmiştir (Magnus, 2016, s.196). Bu amaç doğrultusunda hem kendi aralarında hem de bölge dışı aktörlerle yarışan Kuzey Avrupa, uluslararası görünürlük, uluslararası etki yaratma ve genel toplum ilgisi kazanma amaçlarını gütmektedir (Magnus, 2016, s.198).

Teorik çerçevede son olarak Strang'ın New Norden (Yeni Kuzey) kavramına değinilmesi İskandinav coğrafyasının günümüzdeki görüntüsüyle ilgili ipuçları vermesi anlamında önemlidir. Bu kavrama göre İskandinavlar, günümüz sistem koşullarına uyum konusunda bir geçiş sürecindedir. Kuzey Avrupa coğrafyası, Baltık Denizi bölgesi gibi esnetilmiş bölgesel tanımlamalar bir tarafa bırakılmış, çekirdek Nordik beşlisi bölgesel anlamda iyice kenetlenmiştir. Ayrıca bu ülkeler tarafından örneğin Dünya Savaşları zamanında kabul edilen uluslararası hukuk prensiplerinden tarafsızlık ilkesi artık uygulanmamakta, yumuşak güç yine öncelik olmakla beraber aktif askeri stratejiler de geliştirilmektedir. Ekonomi konusunda ve dünya meselelerinde de Nordik devletleri daha aktif olarak tanımlamakta ve küresel krizlerde rol üstlenme örneklerini Arktik mevzusu ve uluslararası terör olaylarına karşı mücadele olarak vermektedir. Yeni Kuzey halen çeşitli alanlarda markalaşma hedeflerini de devam ettirmektedir (Strang, 2016, ss.15-17).

Neticede küçük-orta ölçekli devlet kategorisine giren bu ülkeler için uluslararası alanda görülür ve güçlü olmak yukarıda ele alınan teoriler ve kavramlar çerçevesinde şekillenmiştir. Kuzey Avrupa coğrafyasına uyarlanan bu kuramlar, bölgenin dış politika eğilimleri ve sistemde üstlenmek istedikleri rolü açıklayan sadece birkaç teoridir, daha niceleri mevcuttur. Yukarıda belirtilen yumuşak güç araçlarından ikisi, ele alındığı üzere bilim ve diplomasıdır. İkinci kısımda ele alınan Nobel ödülleri, bilim diplomasisi alanında İskandinav ülkeleri açısından saha araştırmasını oluşturabilecek uygun örneklerden biridir.

Nobel Ödülleri: Özveri mi strateji mi?⁸

1901'den günümüze köklü bir geçmiş

Alfred Nobel, 1893 versiyonu bulunan vasiyetinde - ilk versiyon asla bulunmamıştır- bilimin ödüllendirilmesi konusundaki isteklerini ve bunun ne şekilde olacağını oldukça açık ve detaylı bir şekilde dile getirmekle beraber (Norrby, 2010,

7 Nordik Model ile ilgili daha fazla bilgi için bkz: Mary Hilson, The Nordic Model – Scandinavia since 1945, Reaktion Books, 2017.

8 "Scandinavian motives may sound purely altruistic – however, their role in world politics also may be viewed as strategic." Ingebritsen kavramların orijinalini İskandinavların dış politika hedefleri için kullanmıştır. Bkz: Christine Ingebritsen, Scandinavia in World Politics, Oxford, 2006, s.15.

s.10), İskandinav coğrafyasından çıkan bu fikrin, bu denli uzun soluklu ve küresel çapta popüler bir ödül töreni olacağını hayal etmiş midir bilinmez. Kendisi de bir bilim adamı olan Nobel, çoğunu kimya alanında elde ettiği 355 patente sahip olan; ancak günümüzde daha çok nitrogliserinden üretilen dinamitin mucidi olarak bilinir. Her ne kadar bu icat Royal Swedish Academy'nin Nobel'le ilk iletişimi kurmasına vesile olsa da (Norrby, 2010, s.5), bilimin ödüllendirilmesi konusunda bu kadar çaba sarfetmiş bir bilim insanının, aynı zamanda tarihin en yıkıcı silahlarından birini keşfetmiş olması oldukça ironik kabul edilir. Hatta Nobel'in bilim insanlarını ödüllendirmek amacıyla başlattığı bu girişimin bir nevi "günah çıkarma" niteliğinde olduğunu düşünenler de mevcuttur (Laroche, 1994, s. 603).

1739 yılında Stockholm'de kurulan ve hali hazırda çeşitli alanlarda bilimin teşviki ve ödüllendirilmesi, ayrıca küresel meseleler konusunda hizmet veren Royal Swedish Academy of Sciences⁹, Alfred Nobel'in 1834 yılında komiteye katılmasını istemiştir. Günümüzde halen fizik ve kimya alanlarında Nobel ödüllerini belirleyen bu komitede, Nobel aktif olarak yer almasa da kendisinin daha yakın bağlarının bulunduğu kuruluşun Karolinska Institute¹⁰ olduğu söylenir. Tıp fakültesi olan bu kuruluş, içinde yer alan özel bir komite vesilesiyle halen tıp alanında Nobel alması gereken bilim insanlarını belirlemektedir. Bu noktada Alfred Nobel'in tıp alanında da çalışmaları olduğu, kan nakli ve deneysel tıp konularında yazıları olduğunu da belirtmek yerinde olacaktır (Norrby, 2010, ss.6-9). Bu bilgiler bir yandan Alfred Nobel'in kimya ve tıp alanlarına verdiği önemi göstermesi açısından, diğer yandan bilimin teşviki ve ödüllendirilmesi konularında STK ve üniversitelere ne kadar güvendiğini ifade etmesi anlamında önemlidir. Girişte belirtildiği üzere yeni bilim diploması bilim, devlet, toplum ve devlet dışı aktörlerle etkileşimi sağlama üzerine kurulu olduğundan, aslında Nobel ödüllerinin 20.yüzyılın başından beri bu alana katkı sağlamaya çalışan bir tören olduğu çıkarımında bulunulabilir.

Nobel, 1895 yılında imzaladığı son vasiyetinde - 1896 yılında vefat etmiştir-bilimin ödüllendirilmesi amacıyla yukarıda adı geçen kurumlara mirasının yarısından fazlasını bırakmıştır.¹¹ Ayrıca Nobel, ödüller konusunda, kadın - erkek ya da İsveçli - yabancı gibi ayrımların yapılmamasını da özellikle istemiştir.¹² İskandinavların ilk kısımda bahsedilen genel özelliklerine uyan bu uluslararası iş birliği ruhu, dönemin İsveç Kralı Oscar II'nin hoşuna gitmemiş, yabancılara para ödülünü de kapsayan bu fikir sebebiyle Kral 1901'deki ilk törene katılmamıştır. Ancak bu ilk tepkinin yanında, ileriki yıllarda İsveç ve Norveç Krallarının, fikirlerini değiştirerek, törende ödülleri kendilerinin takdim ettiğini belirtmekte fayda vardır (Norrby, 2010, ss.14-15).

Vasiyette Nobel'in insanlığa en fazla yarar sağlayana ödülün verilmesini istediği alanlar; kilit kelimenin "keşif" olduğu fizik, kimya ve tıp; kilit kelimenin

9 Erişim (01.03.2020): <https://www.kva.se/en/om-oss>

10 Erişim (05.03.2020): <https://www.nobelprizemedicine.org/>

11 Erişim (24.03.2020): <https://www.nobelprize.org/alfred-nobel/alfred-nobels-will/><<http://www.nobelprize.org/alfred-nobel/alfred-nobels-will/>>

12 Orijinali; "It is my distinct wish that all in this will defined prize awards should be given without any consideration to whether the recipient in swedish or foreigner, man or woman." <https://www.nobelprize.org/alfred-nobel/alfred-nobels-will/> (Erişim tarihi: 24.03.2020)

“idealist bir yaklaşım” olduğu edebiyat ve barış olarak belirlenmiştir. Genel kanının aksine ekonomi alanında verilen ödül direkt Nobel ödülü değil “Alfred Nobel anısına ekonomi dalında Sveriges Riksbank Ödülü” olarak geçmektedir ve 1969 yılında Alfred Nobel’in ailesinin izniyle İsveç Merkez Bankası tarafından eklenmiştir (Norrby, 2010, ss.32-33). Aşağıdaki tabloda hangi ödülün hangi karar mercileri tarafından verildiği ayrıntılı olarak belirtilmiştir.

Tablo 1: Nobel Ödül Kurulları

Kaynak: Erling Norrby, Nobel Prizes and Life Sciences, World Scientific Publishing, 2010, s.17.

Fizik- Kimya	Tıp ya da Fizyoloji	Edebiyat	Barış	Ekonomi
Royal Swedish Academy of Sciences (yaklaşık 350 üye)	Karolinska Institute Nobel Kurulu (50 üye)	Swedish Academy (18 üye)	Norveç parlamentosu	Royal Swedish Academy of Sciences (yaklaşık 350 üye)
2 Nobel Komitesi (5 üye)	Nobel Komitesi (5 üye)	Nobel Komitesi (3-5 üye)	Nobel Komitesi (5 üye)	2 Nobel Komitesi

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi ödüllerden üçü Royal Swedish Academy of Sciences ve Swedish Academy gibi STK’lar, bir diğeri tıp fakültesi üyelerinden oluşan Karolinska Institute ve sonuncusu da Norveç parlamentosu üyeleri tarafından verilmektedir. Ödül kurullarının hepsinin İskandinav ülkelerine bağlı kurumlar olması, çalışmanın ilk kısmında bahsedilen bölgenin bilime verdiği önemi gösterir niteliktedir. Bilim diplomasisi açısından incelendiğinde ise, bir yandan bu kurumların devlet ve devlet dışı aktörlerin etkileşimini yansıtmaları önem taşırken; diğer yandan Norveç ve İsveç’in devlet olarak bilim diplomasisinde ne kadar başarılı olup olmadıklarının bir anlamda analiz edilebilecek olması da çalışmanın ana sorunlarına uygun olarak dikkat çekmektedir.

Tablo 2: NOBEL ÖDÜLLERİ– Adaylıkların Değerlendirilmesi ve Ödül Kazanma Süreçleri

Kaynak: Erling Norrby, Nobel Prizes and Life Sciences, World Scientific Publishing, 2010, s.18.

AY / YIL	ETKİNLİK
Ocak	31 Ocak – Başvurular için son tarih
Şubat	Başvuruların ilk değerlendirilme aşaması
Mart	Başvurular sonrası kısa liste belirlenmesi
Nisan	Değerlendirme süreci

Mayıs	- Aday göstermeye davet edilecek kurum / birey değerlendirme (bir sonraki sene için) - Başvuru değerlendirme süreci - Edebiyat alanında finale kalan son 5 adayın belirlenmesi
Haziran	- Aday göstermeye davet edilecek kurum / birey değerlendirme (bir sonraki sene için) - Başvuru değerlendirme süreci
Temmuz	- Aday göstermeye davet edilecek kurum / birey değerlendirme (bir sonraki sene için) - Başvuru değerlendirme süreci
Ağustos	- Aday göstermeye davet edilecek kurum / birey değerlendirme (bir sonraki sene için) - Başvuru değerlendirme süreci - Tüm değerlendirme sürecinin tamamlanması / sonuçların derlenmesi
Eylül	- Aday göstermeye davet edilecek kurum / birey değerlendirme (bir sonraki sene için) - Son öneriler / görüşler
Ekim	- Son oylama ve duyuru süreci - Davetiyelerin yollanması
Kasım	-
Aralık	- 6-11 Aralık – Konferans ve festivaller - 10 Aralık – Oslo ve Stockholm’de düzenlenen Ödül Törenleri

Yukardaki tabloda görüldüğü gibi Nobel Ödül süreci bütün bir seneye yayılan ve sadece ödül verilecek sene için değil, bir sonraki sene seçim sürecinin de yer aldığı ayrıntılı bir etkinliktir. Süreçte 3 önemli tarih belirlenmiştir. İlk olarak 31 Ocak; - Beş dalda verilecek olan ödüller için son başvuru tarihidir - ikincisi Ekim ayının ilk haftası; - Beş dalda ödül almaya hak kazanan adayların ilan edilmesi; - son olarak 10 Aralık; - Alfred Nobel’in vefatıyla aynı gün olan Ödül Töreni Stockholm ve Oslo’daki farklı etkinliklerle gerçekleştirilir (Norrby, 2010: s.18).

Seçim kriterlerinin her kategori için farklı olduğu ve adayların kim olduğu ya da kazananların değerlendirme sürecinin elli sene boyunca açıklanmadığı ödül süreci, 1901’den günümüze dek devam etmektedir. Sadece bireyler değil gruplar da ödül alabilir; örneğin Uluslararası Kızılhaç Örgütü (1917, 1944, 1963) ve BM Barış Gücü (1988) vb. Kişilerin ya da grupların kendileri bazı dallarda aday olabilirken, bazı dallarda da devletler, STK’lar ya da uluslararası örgütler aday gösterebilmektedir. 1901’den beri 2019 yılı dahil olmak üzere toplamda bugüne dek 597 ödül verilmiştir.¹³ Ödül verilemeyen senelerin ödül miktarları bir sonraki seneye aktarılmakta, senelerce törenin yapılamaması durumlarında ise miktar kurulların sınırlı fonlarına aktarılmaktadır. Ülkemizden Orhan Pamuk 2006 yılında Edebiyat dalında, Prof. Dr. Aziz Sancar 2015 yılında Kimya alanında Nobel kazanmıştır.¹⁴

13 Erişim (24.03.2020): <https://www.nobelprize.org/prizes/facts/nobel-prize-facts/>

14 Erişim (24.03.2020): <https://www.nobelprize.org/prizes/facts/nobel-prize-facts/>

For the greatest benefit to humankind?¹⁵

Giriş kısmında bahsedilen ve Ruffini'nin deyimiyle bilim diplomasisinin 3 ayağını oluşturan "bilim için diplomasi", "diplomasi için bilim" ve son olarak "diplomasi içinde bilim" kavramlarından Nobellerle en çok ilişkilendirilebileni kanaatimizce diplomasi için bilim olabilir. Bunun yanında, çalışmada Nobel ödüllerinin yeni bilim diplomasisinin içinde değerlendirilme sebebi, bir önceki başlıkta belirtildiği üzere bilim, devlet, toplum ve devlet dışı aktörler arası etkileşimin bu tören kapsamında mümkün olabilmesidir. Bu çerçevede Nobel seçici komitelerinde hem devlet içi aktörlerin (Norveç parlamento üyeleri) hem de devlet dışı aktörlerin yer alması (STK'lar olarak Royal Swedish Academy, Karolinska Enstitüsü, Swedish Academy), yeni bilim diplomasisi kapsamına girmektedir.

Diplomasi için bilim çerçevesinden bakıldığında, bilim ve bilimin ödüllendirilmesi Nobel Ödül Töreni örneğinde devletler ve toplumlar arası bir ilişki biçimi yaratmakta, bilim diplomatik bir araca dönüşmektedir. Tören, her sene devlet ve devlet dışı aktörler arasında bilim sayesinde çok taraflı bir ilişki yaratmaktadır. Bilim adamları Nobellerde sadece kendilerini değil dolaylı olarak ülkelerini de temsil etmekte, kişinin başarısı devleti için de önem arz etmektedir. Sadece kazanan bilim adamı, eser ya da ödülü veren komite değil, temsil ettiği devlet de uluslararası sistemde aktör olarak bir rol yaratmış olur - ki bu rol, alınan karara bağlı olarak pozitif ya da negatif olabilir. Sadece bilim diplomasisinin değil kamu diplomasisinin de önemli hedeflerinden birini yansıtan bu durum, aynı zamanda uluslararası bir iş birliği platformu yaratma ortamı sağlamaktadır ve her sene İskandinav bilim diplomasisini gözleme şansı yaratmaktadır.

Diğer yandan sadece bilim diplomasisi anlamında değil, çalışmanın ilk bölümünde yer alan İskandinav hedefleri açısından da Nobeller anlam kazanmaktadır. Ingebritsen, global good citizen (küresel çapta iyi bir dünya vatandaşı) (Ingebritsen, 2006, s.13) olma hedefi güden İskandinav ülkeleri için Nobel Ödül Töreni'ni örnek gösterir. Ödüller, özellikle Norveç ve İsveç'in ahlaki süpergüç olabilmesi açısından önem taşımaktadır. Bu çerçevede İskandinavların tercihi, toplumların ilgisini küresel meselelere yönlendirme açısından normatif bir niteliktedir. Ingebritsen'e göre verilen ödüller, küresel meseleler düşünülerek, en can alıcı konularla ilgili belirli bir plan doğrultusunda verilmeye çalışılır. Nitekim Woodrow Wilson'un 1919'da, BM'nin kurucularından Cordell Hull'un 1945'te, Nelson Mandela'nın 1993'te, Kofi Annan'ın 2001'de ödül alması Ingebritsen'e göre dönem konjonktüründen de kaynaklanmaktadır (Ingebritsen, 2006, s.14). Ödül töreninin popülerliği göz önüne alındığında, bir yandan Ingebritsen'in bahsettiği bu ajanda sayesinde çeşitli uluslararası krizler, tartışmalar, hastalıklar, felaketler gibi konularda uluslararası toplumun ilgisi çekilerek bir kamuoyu ve hassasiyet yaratılmaktadır. Ancak diğer yandan, ödüllerin, kazananlara tarafsızlık ilkesine ne derece uyularak verildiği ya da gerçek hak edenin ödülü alıp almadığı konularında da soru işaretleri yaratılmaktadır.

15 Alfred Nobel'in vasiyetinde yer alan sözü metin başlığında orijinal versiyonu ile yer almaktadır. Türkçe çevirisi: İnsanlığa en büyük katkı sağlayana?

Peter Agre'nin deyimiyle Nobeller, kazananlar ve kazananların eserleri için görünürlük yaratmakta, dünyada bilim konusunda farkındalık uyandırmakta ve son olarak, kazanan bireyler ve temsil ettikleri devletler vasıtasıyla sistemde bir rol edinmektedir (West, 2016, ss.150-155; Calamita ve Portincasa, 2016, ss.491-493). Agre'nin sözleri İskandinav hedeflerine uyarlandığında, ülke markası olma hedefi taşıyan bu ülkeler için, bilim ve ödül töreni vasıtasıyla küresel anlamda ilgi toplamak önemli bir çıktıdır. Neticede sadece ödülü kazanan kişi, grup ya da temsil ettikleri devlet dünyanın ilgisini çekmemekte, alınan karar mercii de dikkatleri üzerinde toplamaktadır. Bir buluşun ya da bir bireyin İskandinav kuruluşları tarafından ödüle layık görülmesi, bu kuruluşların temsil ettiği ülkelerin de bir ölçüde dünyaya bakış açısını yansıtmaktadır ve uyguladıkları bilim diplomasisi anlamında da önemlidir. Bu sebeple yumuşak güç konusunda ülke markası olmak isteyen bu ülkeler için, ödüller konusunda alınan kararlar ayrı bir hassasiyet taşır. Bu çerçevede yanlış alınan ya da küresel çapta tepki toplayan kararlar, bu devletlerin ulusal itibarlarını zedeleyebilme riski taşır.

Küresel çapta bir iş birliği ve diplomatik başarı için, sayılan beş kategoride ödül alan insanların eserleri ya da keşifleri kadar kişilikleri ve düşünceleri de uluslararası topluma örnek olması anlamında önemlidir. Bu konuda son güncel olay 2019 yılı Edebiyat dalında Nobel ödülü verilen Peter Handke örneğidir. Avusturya'lı Handke'nin eserlerinde, 1990'lı yıllarda Eski Yugoslavya coğrafyasında Boşnak halkına karşı işlenen suçları reddeden ifadeler kullanması dünya çapında tepki çekmiştir. Bu seneki törene bu sebeple Türkiye, Hırvatistan, Kosova ve Arnavutluk gibi ülkeler katılmamıştır.¹⁶ Handke örneği Nobel ödül kurullarının verdiği ilk tartışmalı karar değildir; uzun bir ödül geçmişinden bahsedilmektedir ve takdir toplayan kararlar olduğu gibi, oldukça eleştiri toplayan, skandal niteliğinde kararlar da mevcuttur.¹⁷ Skandal niteliğindeki kararların yanında belirtilmesi gereken diğer önemli husus, Nobel kurullarının kararlarının nihai olma özelliği taşımasıdır. Bir kere karar alındı mı geriye dönüş mekanizması mevcut değildir ve yapılan itirazlara seçici kurullar geri dönüş yapmamaktadır (Norrby, 2010, s.21). Ödül alacak isimler ödül töreninden önce açıklandığı için Handke ile ilgili eleştiriler çok önceden başlamış, devletler ve devlet dışı aktörler tarafından karara birçok itiraz gelmiş; ancak uluslararası tepkilere rağmen komite kararından geri dönmemiştir.¹⁸ Bu özellik de en az alınan tartışmalı kararlar kadar uluslararası bir iş birliği platformu olan Nobel ödüllerinin ve İskandinav kuruluşlarının itibarını zedeleyebilir niteliktedir.

Prof. Dr. İlber Ortaylı, Handke skandalıyla ilgili açıklama yaparken, ülkemizin Nobel ödülleriyle ilgili hak ettiği değeri görmediğine de değinmiştir. Ortaylı, Prof. Dr. Aziz Sancar'a verilen ödülün çok geç verildiğini belirtmiş, bu açıklamaya ilave olarak, örneğin Tıp alanında da Türkiye'nin ödül alması gerek-

16 Erişim (25.03.2020): <https://www.bbc.com/news/entertainment-arts-50730048>

17 Örnekler için bkz: NTV – Geçmişten günümüze Nobel Skandalları <https://www.ntv.com.tr/galeri/teknoloji/tepikilerin-golgesinde-peter-handkeye-nobel-edebiyat-odulu-gecmisten-bugune-nobe,zJ4IZvjqrUmctNaB3E53fg> (Erişim tarihi: 26.03.2020)

18 Erişim (24.03.2020): <https://www.bbc.com/news/world-europe-50008701>

liliğinden bahsetmiştir.¹⁹ Nobel kurulları ne kadar hak eden buluşa ya da esere ödül vermektedir, kararları ne kadar objektiftir gibi sorular geçmişten günümüze mevcuttur. Objektiflik kıstasının yanında diğer eleştiriler; ödüllerin, devletlerarası iş birliğinden ziyade devletler ve bireyler arası aşırı rekabet ortamı yarattığının düşünülmesi – ki bu durum İskandinav hedefleriyle ters düşmektedir - matematik dalında ödülün olmaması, ödül para miktarının oldukça yüklü olması, bazı buluşların sonradan niteliksiz ya da çürütülmüş çıkması vb. olarak özetlenebilir²⁰ (Laroche, 1994, s.598).

İskandinav coğrafyasının bilim diplomasisine yaklaşımı konusunda bir saha araştırması niteliğinde olan ve yukarıda kısaca artıları ve eksileriyle tanıtılan Nobel ödüllerinin güncel rolü acaba ne ölçüde Yeni Kuzey konsepti ile açıklanabilir? Daha önce değinildiği üzere Yeni Kuzey kavramına göre, İskandinavlar günümüzde askeri ve ekonomik konularda daha aktif, diğer bir deyişle sert gücü de artık araç olarak kullanan, tarafsızlık politikalarını büyük ölçüde esnetmiş ülkelere dönüşmüştür. Kuzey coğrafyasının yeniden doğuşu, yeniden markalaşması ve yeniden tanımlanması anlamında bu kavram birçok farklı düşünceye temel oluşturmuştur (Strang, 2016, s.3) ve Soğuk Savaş sonrası Nordik ülkelerin dönüşümü Strang gibi birçok uzman tarafından incelenmiştir. Örneğin, Christopher Browning'ın Rebranding (yeniden markalaşma) konsepti bu dönüşümü İskandinav siyasal elitlerine ve Avrupa ile olan ilişkilerin yumuşamasına bağlamaktadır (Strang, 2016, s.3). Avrupa ile olan ilişkilerin yumuşaması bir yandan İskandinav yumuşak güç hedeflerinin - diplomatik araçların tercih edilmesi, insan hakları ve uluslararası hukuk normlarına göre hareket edilmesi, uluslararası iş birliği hedefi vs. - Avrupa hedefleri haline alması anlamında pozitif bir rol edinebilmektedir (Wivel, 2017, s.494). Diğer yandan, sınırların şeffaflaşması ve İskandinav hedeflerinin Avrupa hedefleri haline alması, çeşitli konularda markalaşmak isteyen bu devletler için bir güç kaybı olarak yorumlanabilmektedir. Ahlaki süpergüç olmak, bir devlet ya da bölgesel iş birliğinin amacı olabilir; ancak bütün bir kıtanın hedefi olduğunda İskandinavların öne çıkan özelliklerini geri planda bırakabilmektedir. Strang'ın yaklaşımına benzer şekilde Wivel, bu dönüşümü Soğuk Savaş sonrası sistemsel dönüşüm, Avrupa dinamikleri ve iç siyasal gelişmelere bağlar (Wivel, 2017, s.495).

Nobel Ödül Töreni geçmişi 1901'den günümüze oldukça uzundur. Ödül verilen kategori, kazanan kişi ya da grup sayısı göz önüne alındığında, toplamda 597'yi bulan bu sayının doğru karar, yanlış karar anlamında değerlendirilmesi neredeyse imkânsızdır ve bu çalışmanın ana sorunsalı bu kararların değerlendirilmesi üzerine kurulmamıştır. Bununla beraber, çalışmanın ikinci kısmında, törenin geçmişinin ve ödüllerin çeşitli pozitif ve negatif sonuçlarının ele alınması, İskandinavların uluslararası sistemde üstlenmek istedikleri role uygunluğunun analizi ve bilim diplomasisi konularında genel bir portre çizmeye olanak vermiştir. Son

19 Erişim (14.02.2019): <https://www.ntv.com.tr/sanat/ilber-ortaylidan-nobel-aciklamasi,01u5Xx-Ap0W12xeyf2ccb>

20 Erişim (14.02.2019): <https://www.ntv.com.tr/galeri/teknoloji/tepkilerin-golgesinde-peter-handkeye-nobel-edebiyat-odulu-gecmisten-bugune-nobe,zJ4IZvjrUmctNaB3E53fg>

kısımda bahsedilen Strang ve Browning'in teorileri, İskandinavların 1990 sonrası dönüşümünü ele aldığı için Nobel komitelerinin güncel kararları konusunda açıklayıcı olabilir; ancak geçmişten günümüze bütün kararları değerlendirme ve genel bir İskandinav bakış açısı belirleme anlamında yetersiz kalacaktır.

Sonuç

Her sene düzenlenen Nobel Ödül Töreni, bilim dallarına küresel çapta dikkat çekme, toplumsal ilgi uyandırma ve bu çerçevede önemli buluşlar yapan kişileri ya da grupları ödüllendirmesi anlamında önemli bir etkinliktir. Bilime ve İskandinav bilim diplomasisine bu anlamda katkıları inkâr edilemez ölçüdedir. Ancak Nobel kurullarının zaman zaman aldığı tartışmalı kararlar oldukça eleştiri toplamaktadır ve İskandinav hedefleriyle ters düşmektedir. Ayrıca bu ülkelerin imajını ve ulusal itibarını zedeleyebilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, İskandinav ülkelerini temsil eden ödül kurullarının, uluslararası bir iş birliği platformu olma amacı güden bu etkinlikte daha hassas bir bakış açısına sahip olması beklenmektedir. Çalışmada sayılan alanlarla ilgili ülke markası ya da bölge markası olma amacı güden devletler için, bu konuda kontrollü hareket etmek önemlidir (Magnus, 2016, s.200).

Ingebritsen'e göre Nobel ödülü İskandinavların elindeki küçük bir çekiçtir ve küresel politikalar konusunda bu devletlerin istediği çıktılar konusunda mesaj vermektedir. Her ne kadar adaylık ölçütleri oldukça belirgin kurallara bağlı olsa da örneğin Norveç parlamentosundan beş üyenin ödül kurullarında yer alması, Norveç'in bilim diplomasisi konusundaki rolünü ifade etmekle beraber, diğer yandan, uluslararası sistemde o dönemde öncelik verdiği konuları, buluşları, bireyleri ya da grupları işaret etmesi olarak da yorumlanır. En basit ifadeyle, ödül alan isimlerin ya da eserlerin, ister istemez Norveç'in ya da İskandinavların dünya görüşünü yansıttığı düşünülmektedir. Bu bakış açısı, Nobel kararlarının zaman zaman tartışmalı ve göreceli olduğu hipotezini destekler niteliktedir. (Ingebritsen, 2006, s.14). Ayrıca Strang'in Yeni Kuzey teorisiyle yaklaşıldığında da Nobel Ödüllerinde verilen kararların, güncel İskandinav stratejilerinden etkilendiği yorumları yapılabilmektedir.

Laroche'a göre ise, bilimin diplomatik bir araç halini aldığı Nobeller, tören sonrasında, yapılan buluşlara daha fazla ilgi uyandırmakta, bilinmeyi daha görünür hale getirmektedir. (Laroche, 1994, s.605). Bu açıdan Nobeller, çalışmanın ikinci kısmında değindiğimiz ve bilim diplomasisiyle ilgili belirlenen üç kavramdan biri olan diplomasi için bilim aracı olma özelliğini yansıtmaktadır. Her sene ödül alan eser ve buluşlarla ilgili, bu tören aracılığıyla farkındalık yaratılması, bilim ve bilimin ödüllendirilmesi açılarından önem arz etmektedir. Aynı zamanda, İskandinavların bilim diplomasisi konusundaki küresel çaptaki rolünü ve bilimin ödüllendirilmesi vasıtasıyla toplumlararası nasıl etkileşim kurulabileceğini, bunun nasıl bir stratejik iletişim aracına dönüşebileceğini özetler niteliktedir. Her sene üstlenilen bu rolün, yeni kamu diplomasisi ve yeni bilim diplomasisi konularında İskandinavların bakış açısını yansıttığı söylenebilir.

Sonuç olarak, bu iki farklı hipotezden ve çalışmamızdan yola çıkarak Nobel Ödül Töreni'nin seneden seneye dünya çapında farklı yankılar uyandırdığı ve İskandinav coğrafyasının imajı ve bilim diplomasisine katkılarıyla ilgili her sene farklı sonuçlar doğurduğu tespitinde bulunulabilir. Bu farklı sonuçların, tartışmaların ya da yorumların en önemli sebepleri; ödül töreninin uzun vadeli geçmişi, dünyadaki uluslararası aktör çeşitliliği, farklı küresel dinamikler ve uluslararası sistemdeki değişen güç dengeleri olarak sıralanabilir.

Kaynakça

- Calamita G. ve Portincasa P. (2016). The power of science diplomacy, a lesson from the Nobel laureate Peter Agre, *European Journal of Clinical Investigation*, 46, 491-493.
- Jesse N.G. ve Dreyer J.R. (2016). *Small States in the International System*, London, Lexington Books.
- Hey J.A.K. (2003). *Introducing Small State Foreign Policy*, Hey J.A.K (Ed), *Small States in World Politics içinde (1-13)*, London: Lynne Rienner Publishers.
- Hilson M. (2017). *The Nordic Model – Scandinavia since 1945*, Reaktion Books.
- Ingebritsen C. (2006). *Scandinavia in World Politics*, Oxford.
- Laroche J. (1994). Le Nobel comme enjeu symbolique dans les relations internationales, *Revue française de science politique*, 4, 1994, 599-628.
- Larsen H. (2005). *Analysing the Foreign Policy of Small States in the EU, UK*, Palgrave.
- Lord K.M. (2007). New Era of Science Diplomacy, *Science*, 315 (5813), 769-770.
- Magnus J. (2016). International Branding of the Nordic Region, *Place Branding and Public Diplomacy*, 12, 195-200.
- Nedergaard P. ve Wivel A. (2018). *The Routledge Handbook of Scandinavian Politics*, London, Routledge.
- Norrby E. (2010). *Nobel Prizes and Life Sciences*, World Scientific Publishing.
- Nye J.S. (2008). Public Diplomacy and Soft Power, *AAPSS Public Diplomacy in a Changing World*, 616, 94-109.
- Nye J.S. (1990). Soft Power, *Foreign Policy*, 80, 1990, 153-171.
- Ruffini P. (2018). La Diplomatie Scientifique, Entre Enjeux Mondiaux et Interet National, *Hermès La Revue*, 81, 101-109.
- Ruffini P. (2019). Diplomatie scientifique. De Quelques notions de base et questions-clés, *Philosophia Scientiae*, 23 (3), 67-80.

- Steinmetz R. ve Wivel A. (Ed). (2010). Small States in Europe, UK, Ashgate.
- Strang J. (2016). Nordic Cooperation, London: Routledge.
- Tür Ö. ve Salık N. (2017). Uluslararası İlişkilerde Küçük Devletler: Gelişimi, Tanımı, Dış Politika ve İttifak Davranışları, Uluslararası İlişkiler Dergisi, 14 (53).
- West K. (2016). A conversation with Dr. Peter Agre about Nobel prizes and Science Diplomacy, Statistical Journal of the IAOS, 32, 149-155.
- Wivel A. (2017). What happened to the Nordic Model for International Peace and Security?, A Journal of Social Justice, 29, 489-496.
- BBC Online, Erişim 25.03.2020,
<https://www.bbc.com/news/entertainment-arts-50730048>
- BBC Online, Erişim 24.03.2020,
<https://www.bbc.com/news/world-europe-50008701>
- Britannica sözlük, Erişim 18.03.2020,
<https://www.britannica.com/topic/Svalbard-Global-Seed-Vault>
- Hürriyet gazetesi, Erişim 30.01.2020,
<http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/odtu-bilim-komitesine-nobelli-transfer-41362861>
- Nobel Prize Official Site, Erişim 24.03.2020,
<https://www.nobelprize.org/alfred-nobel/alfred-nobels-will/>
- Nobel Prize Official Site, Erişim 24.03.2020,
<https://www.nobelprize.org/prizes/facts/nobel-prize-facts/>
- Nobel Tıp Ödülleri Komitesi, Erişim 05.03.2020,
<https://www.nobelprizemedicine.org/>
- NTV Haber, Erişim 14.12.2019,
<https://www.ntv.com.tr/sanat/ilber-ortaylidan-nobel-aciklamasi,01u5Xx-Ap0W12xeyf2ccbg>
- NTV Haber, Erişim 14.12.2019,
<https://www.ntv.com.tr/galeri/teknoloji/tepkilerin-golgesinde-peter-handkeye-nobel-edebiyat-odulu-gecmisten-bugune-nobel,zJ4IZvjqrUmctNaB3E53fg>
- Royal Swedish Academy of Sciences, Erişim 01.03.2020,
<https://www.kva.se/en/om-oss>
- Time Dergisi, Erişim 18.03.2020,
www.time.com/doomsday-vault